

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خراسان

حوزه علمیه عقيله بنی هاشم (علیها السلام)

شهرستان تهران

پایان نامه سطح دو (کارشناسی)

شفاعت در آیات و روایات

مرکز حفظ و نگهداری
استاد راهنما

سرکارخانم دینی

محقق

فاطمه مزید آبادی

تهیستن ۱۳۸۵

موسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir

بایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
الف	بخش اول کلیات تحقیق
الف	۱-۱- تعریف و تبیین موضوع
الف	۱-۲- طرح مسئله و پرسشهای تحقیق
ب	۱-۳- ضرورت و اهداف تحقیق
ب	۱-۴- پیشینه و سلفه موضوع
ح	۱-۵- تعریف مفاهیم و اصطلاحات کلیدی
د	۱-۶- روش تحقیق
د	۱-۷- ساختار و محدوده تحقیق
ه	۱-۸- مشکلات و موانع تحقیق
و	۱-۹- حکایه تحقیق
	بخش دوم شفاعت در آیات و روایات
۲	مقدمه
۳	فصل اول: مفهوم شفاعت
۳	۱-۲- الف - شفاعت در لغت

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

۴	۲ - ۱ - ۱ - شعاع در اصطلاح
۸	فصل دوم : اسام شعاعت
۸	۲ - ۲ - الف - شعاع تکوینی
۱۱	۲ - ۲ - ب - شعاع تشریحی
۱۷	فصل سوم : شعاعت در نظر قرآن
۲۸	فصل چهارم : شعاعت کنندگان
۲۸	۲ - ۴ - الف - شافعان شعاعت تشریحی در دنیا
۳۶	۲ - ۴ - ب - شافعان شعاعت تشریحی در آخرت
۵۱	فصل پنجم : بهره‌مدان از شعاعت
۶۸	فصل ششم : حقیقت شعاعت
۷۹	فصل هفتم : نیهاتی در مورد شعاعت
۸۵	خلاصه تحقیق
۸۶	نتیجه‌گیری
۸۷	فهرست منابع و مآخذ

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

تقدیم به :

دیباچه دفتر وجود و خاتمه عوالم غیب و شهود ، آن شفیع شافعان و شهید شامداز
محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله و سلم) او که مشعل فروزان وحی را فراروی
بشریت گشود تا راه آدمیت را رهنما باشد و او را از خاک تا خدا و از ملک تا
ملکوت پرواز دهد .

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی : info@Maaref.ir

پایگاه اطلاع رسانی : www.Maaref.ir

سپاسگاری

ای همه هستی ز تو پیدا شده
زیر نشین علمت کائنات
خاک ضعیف از تو توانا شده
مابه تو قائم چو تو قائم به ذات

سپاس یزدان پاک یکتا را که زمان ، توان ، خرد و جان پدید آوردن این نوشته را
به بنده عطا فرمودی
ویا تشکر فراوان از استاد گرامی خانم دینی که زحمت آموختن ذره ای از دریای
بیکران علم و دانش را به جان و دل خریدند .

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸ ، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی : info@Maaref.ir

پایگاه اطلاع رسانی : www.Maaref.ir

چکیده

این تحقیق در صدد تبیین شفاعت و به تبع دو طرف آن یعنی شفاعت کنندگان و بهره‌مندان از شفاعت می‌باشد و اینکه در بند اصل موضوع شفاعت و تحقق آن را در دایره حکومت الهی و با توجه به آیات و روایات اثبات کند و چگونگی تأثیر آن را در دنیا و آخرت بیان نماید .

انچه از بررسی آیات قرآن و روایات معصومین (علیهم السلام) بدست می‌آید این است که شفاعت، اصلی پذیرفته شده در اسلام است و آیات قرآن نیز که اشاره به شفاعت نموده اند همگی مؤید این مطلب می‌باشند و با توجه به آیات، شفاعتی که در جهان هستی مطرح است یا بواسطه علل و اسباب آفرینش است که در این صورت می‌توان آن را شفاعت تکوینی نامید، و یا به جهت جعل و وضع قوانین می‌باشد که شفاعت تشریحی نامیده می‌شود .

در شفاعت تکوینی اسبابی که واسطه فیض خداوند به موجودات بوده اند شفاعت کننده می‌باشند و شفاعت کنندگان در شفاعت تشریحی برخی در دنیا مؤثر می‌باشند که از جمله آنها قرآن، ایمان و عمل صالح، پیامبران، فرشتگان، مؤمنان و عقیل می‌باشد و برخی دیگر که در قیامت شامل انسان می‌شوند قرآن و شاهدان و پیامبران و مؤمنان و فرشتگان، عمماء و اهل بیت (علیهم السلام) و خدای سبحان می‌باشند .

هرچند که در قرآن به گروههایی که از شفاعت بهره‌مند می‌شوند صریحاً اشاره نشده است اما از برخی آیات می‌توان دریافت که گروهی از اصحاب یمین که دارای دین مرضی نزد خداوند هستند مشمول شفاعت واقع خواهند شد .

آنچه از حقیقت شفاعت که تبیین آن از اهداف اصلی این تحقیق بود بدست می‌آید این است که بواسطه شفاعت، قابلیت قابل تکمیل گردیده و یا فاعلیت فاعل گسترش می‌یابد بنابراین شفاعت نیز از علل و اسباب خاص خود ناشی شده و منافاتی با عدل خداوند نداشته و سبب جرأت یافتن مردم بر معاصی نمی‌شود .

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

واژگان کلیدی

شفاعت - شفاعت تکوینی - شفاعت تشریحی - شفاعت رهبری و مغفرت - شفاعت کنندگان - بهره‌مند از شفاعت

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir

بایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

تعریف و تبیین موضوع

شفاعت در لغت به معنی پیوستن و ضمیمه شدن چیزی به همانند خود می باشد و در اصطلاح به معنی خواهش گری و پادرمیانی و وساطت نمودن برای دستیابی شخصی به منفعتی یا رها گشتن از مضرتی است و آنچه از این معنی بدست می آید نادیده گرفتن قوانین و زیرپا گذاشتن عدالت است که مسلماً چنین امری را نمی توان منطبق بر تربیت اسلامی و آموزه های دینی دانست . بنابراین شفاعتی که در آیات و روایات بر آن تأکید شده مانند میانجیگری در قوانین و رفع کیفر در دنیا نمی باشد بلکه دارای معنایی عمیق است که بیان کننده رحمت خداوند می باشد . خداوند مالک مطلق خلقت و آفرینش است و تمامی علل و اسباب به او منتهی می گردند . دسته ای از این علل و اسباب ، واسطه فیوضات تکوینی می باشد برقی نشر رحمت ها و نعمتهای عامه خداوند بر مخلوقات و دسته ای دیگر واسطه فیوضات تشریحیه می باشد برقی ابلاغ دین الهی به نساتها ؛ در مقام شفاعت تکوینی ، علل و اسباب ، شفاعت کننده بین صفات خداوند و مخلوقات می باشد و در مقام شفاعت تشریحی انبیاء و اوصیاء شفاعت کننده بر پیروان خود می باشد که این سخن از شفاعت ، از مظاهر رحمت پروردگار در نشئه رستاخیز می باشد . در این تحقیق سعی بر آن است که به تبیین دقیق موضوع شفاعت در دیدگاه صحیح اسلامی و نیز مرتب شفاعت ، چگونگی شفاعت انبیاء و اوصیاء منتهای خود را و تضایق آن بر عدل و رحمت الهی ، سخن به میان آید .

طرح مسئله و پرسشهای تحقیق

سؤال اصلی : شفاعت چیست ؟

سؤالات فرعی : ۱ - آیا شفاعت ریشه قرآنی دارد ؟

۲ شفاعت کنندگان چه کسانی هستند ؟

۳ چه کسانی مورد شفاعت قرار می گیرند ؟

(الف)

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

ضرورت و اهداف تحقيق

دين اسلام از آنجايي كه آخرين و كامل ترين دين است همواره مورد توجه بوده و پيرامون آن مسائل مختلفی مطرح شده است و دانشمندان اسلامي از ابتدای ظهور اسلام به تبیین عقاید آن پرداخته اند . در عصر حاضر ، بسیاری از مدعیان حمایت از اسلام ، از اصول گرفته تا فروع این دین الهی را مورد هجوم قرار داده اند بدین سبب بر هر شخصی در حد توانایی خود لازم است در تبیین عقاید این دین مقدس کوشش نماید .

مسئله ای که در عصر جدید بیشتر اذهان عمومی را به خود جلب کرده و حتی در بین دینداران نیز به صورت سؤال مطرح شده ، شفاعت و چگونگی آن می باشد .

این موضوع پس از ظهور وهابیت شکل جدیدتری به خود گرفت و اکنون نیز تصورات غلطی در مورد آن وجود دارد لذا لازم دیده شد هرچند مختصر به تبیین این مسأله و بیان ابعاد آن پرداخته شود .

از جمله اهدافی که در این رساله دنبال می شود می توان به موارد زیر اشاره کرد :

- ۱ - اثبات شفاعت با دلایل نقلی
- ۲ - تبیین صفات شفاعت کنندگان و بهره مندان از شفاعت طبق آیات و روایات
- ۳ - جمع آوری نظرات مختلف در این باره و نتیجه گیری کلی از آنها در راستای رسیدن به حقیقت شفاعت
- ۴ - پاسخ به شبهات در مورد شفاعت با دلایل متقن

پیشینه و سابقه موضوع

پیشینه بحث شفاعت در اسلام به خود قرآن و روایات بازمی گردد و نخستین بار این مطلب توسط آیات الهی مطرح شده و به دنبال آن در روایات ائمه مطالبی پیرامون لزوم شفاعت و احتیاج عمومی به آن بیان شده است ، ما از آنجایی که فهم همگان از درک صحیح آیات و روایات قاصر است و حقیقت شفاعت توسط دینداران بطور کامل بیان نشد و از طرفی دشمنان همواره مترصد یافتن روزنه ای برای ضربه زدن به این دین الهی بوده اند لذا مخالفان این موضوع را دستاویزی برای خود قرار داده و به

(ب)

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸ ، پلاک ۱۲

طرح شبهاتی در این مورد پرداختند .

این موضوع پس از ظهور وهابیت شکل جدیدتری به خود گرفت و به عنوان معارضی با عدل الهی مطرح شد . پس از آن متکلمان برای تبیین این موضوع به طرح مباحثی پرداختند که بیشتر در صدد جوابگویی به شبهات بوده و از طرف دیگر مفسران در این زمینه ضمن آیات ، بحثهایی کرده اند اما شاید بتوان گفت که نمی توان کسی را یافت که به طور جداگانه به توضیح و تبیین تمامی ابعاد این موضوع پرداخته باشند . تحقیقاتی نیز که در این باره تألیف شده بیشتر در بیان مقایسه آراء بین صاحب نظران می باشد تا بیان حقیقت شفاعت و ملزومات آن . به همین جهت در این تحقیق سعی شده شبهات و پاسخهای آنها و حقیقت شفاعت و بهره مندان از آن در کنار هم ، با دقت بندی و عبارات روشن و ساده هر چند مختصر ، آورده شود .

تعریف مفاهیم و اصطلاحات کلیدی

اصطلاحی که در تمام این تحقیق به چشم می خورد و دانستن آن برای فهم مطلب لازم است واژه شفاعت می باشد .

شفاعت مصدر از ریشه شفع به معنای زوج ، جفت قرار دادن ، الحاق و تقویت در برابر وتر به معنی افراد و نقص آمده است . برای واژه شفاعت ، دو معنا بیان شده است : یکی پیوستن و ضمیمه شدن چیزی به همانند خود و مقارنت بین دو شیء و دیگری طلب وسیله و ذمام برای رسیدن به مقصود .

به طور کلی می توان گفت هرگاه شیء یا قوه ای به شیء دیگر ملحق شده و هر دو باهم سبب رسیدن به غرض و تحصیل نتیجه مطلوب شوند واژه شفاعت صدق می کند چنانکه اگر شفع به معنای طلب وسیله نیز باشد نتیجه آن همان الحاق کسی یا چیزی به فردی برای رسیدن به مقصود می باشد . شفاعت در اصطلاح به این معنی است که کسی از غیر بخواهد تا به فرد دیگری نفعی برساند یا از او ضرری را دفع نماید . در واقع شفاعت کننده با وسیله ناقصی که شفاعت خواننده دارد ضمیمه می شود و زوجی را تشکیل می دهد که با آن می تواند به مقاصدی نائل گردد که قبلاً بر اثر ضعف

(ج)

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

و تصور به آن نمی رسیده است .

روش تحقیق

این تحقیق از نوع کاربردی (حل مسأله) می باشد و روش جمع آوری اطلاعات در آن نیز کتابخانه ای است و به اعتبار ماهیت و روش ، توصیفی و به اعتبار موضوع ، قرآنی و کلامی می باشد . روش تحلیل مطالب نیز به شرح زیر است :

- ۱ - شناسایی کتب در رابطه با موضوع
- ۲ - مطالعه کتب و گردآوری مطالب و شواهد در رابطه با موضوع (فیش برداری)
- ۳ - دسته بندی و تبیین و تفسیر مطالب
- ۴ - نتیجه گیری از مطالب

ساختار و محدوده تحقیق

در بخش اول ، ساختار کلی تحقیق و کلیات آن آمده است که عبارت است از تبیین موضوع و طرح مسائل آن ، اهدافی که در صدد رسیدن به آن هستیم . روش تحقیق ، اصطلاحات کلیدی و در آخر مشکلات تحقیق آمده است .

در بخش دوم ، متن تحقیق قرار دارد . ریشه اصلی بحث شفاعت از قرآن شروع شده و به تبع آن در احادیث نیز آمده لذا در ابتدا لازم است آن را از جهت قرآنی ثابت کنیم تا بتوان بحث را بر پایه ای محکم بنا نهاد از این رو فصلی به شفاعت در نظر قرآن اختصاص داده شده و از آنجایی که شفاعت با توجه به آیات قرآنی به دو نوع تکوینی و تشریحی تقسیم می شود لذا لازم شد فصلی در این مورد آورده شود .

از طرف دیگر ، از آنجایی که لازمه شفاعت ، دو طرف شفاعت کننده و شفاعت شونده است لذا هریک از این دو گروه با صفاتی که دارا هستند در فصلهایی جداگانه آمده است . در ادامه با توجه به مطالبی که در فصول قبل بیان شده ، حقیقت شفاعت و چگونگی تأثیر آن با توجه به نظرات صاحب نظران آورده شده است .

(د)

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

از آنجایی که تبیین یک موضوع به تنهایی برای اثبات آن کافی نیست و باید شبهات و مسائل پیرامون آن موضوع نیز با دلایل محکم پاسخ داده شود تا کارآیی نوشته و تحقیق روشن گردد از این رو فصلی در آخر برای پاسخگویی شبهات منکران و رد آنها آورده شد .

در ادامه نیز خلاصه تحقیق برای دسترسی سریعتر به مطالب و همچنین نتیجه ای که تحقیق در بر دارد آمده است .

فهرست منابع و مآخذ در آخر به جهت رجوع علاقه مندان برای مطالب تکمیلی و اتمام تحقیق آورده شده است .

مشکلات و موانع تحقیق

از آنجایی که موضوع تحقیق یک موضوع کلامی و قرآنی بود لذا نمی توان مطالب هر کتابی را بدون داشتن پایه ای محکم مورد استفاده قرار داد بنابراین باید به کتب معتبر تفسیری مراجعه

می شد و تفسیری که دارای مطالب دست اول می باشند ، یا به زبان عربی بوده و یا دارای مطالبی هستند که نیازمند سطح علمی بالاتری است ؛ علاوه براین کتب روایی که منابع دست اول بودند غالباً به زبان عربی می باشند که استفاده از آنها مستلزم تسلط به زبان عربی به طور کامل است تا در معنای روایات ، اشتباهی صورت نگیرد و این امر خارج از حد تحقیق در این سطح می باشد .

از طرف دیگر کتابهایی که به طور مستقل به این موضوع پرداخته اند انگشت شمار می باشند و از آن مهمتر اینکه حتی این کتابها نیز به تمامی ابعاد شفاعت و حقیقت آن نپرداخته اند لذا لازم بود به منابع مختلف دینی و کلامی مراجعه شود تا با توجه به آنها ابعاد مسأله شناخته شود که این کار در گستره وقت این تحقیق نبوده و علاوه بر آن به معلوماتی بالاتر از این سطح نیاز است .

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

بخش دوم

فصل اول : مفهوم شفاعت

فصل دوم : اقسام شفاعت

فصل سوم : شفاعت در نظر قرآن

فصل چهارم : شفاعت کنندگان

فصل پنجم : بهره مندان از شفاعت

فصل ششم : حقیقت شفاعت

فصل هفتم : شبهاتی در مورد شفاعت

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی : info@Maaref.ir

پایگاه اطلاع رسانی : www.Maaref.ir

مقدمه

ادیان توحیدی، مساحت پروردگار را از ظلم و جور بر کنار می‌داند و او را عدل مطلق و رسولانش را منادین عدالت می‌شمارند.

حداوند با پیام وحی، بشر را به استنبار عدالت در جامعه و در نفس خود دعوت می‌کند. هدف بعثت و موعود بنهایی ادیان و خطیبه گرانقدر حق، کسرتش و حاکمیت عدل است و جهان آخرت برای برپایی عدالت تام و تمام بنا نهاده شده است. آنچه را که ظرف دنیا گنجایش آن را ندارد، ذات باری تعالی که رحمان و رحیم و حکیم مطلق و بیاض عنی الاطلاق است، نفاذ تکوین را بر محور عدالت بنا کرده است. به این معنا که استحقاقهای یک موجود برای دریافت وجود یا تعدد وجود را به او عطاء فرموده و همه ذات هستی در چهره مندی از این قافله خدوندلی یکسان و برابر می‌نست.

یکی از شبهات مهم در باب عدل، نهی، موضوع شفاعت می‌باشد همچنانکه در میان مجموعه مباحثی که در حوزه معاد نفسی نیز مطرح بوده است همیشه توجهات زیادی را به خود متعول ساخته است. البته در این باره نیز در مورد اصل شفاعت و تحقق آن همه اتفاق نظر دارند. در درون جمعه اسلامی نباید تردید کرد که از اساس مکرر شفاعت باشد ولی با وجود چنین اتفاق نظری درباره اصل وجود شفاعت، بیشترین اختلاف نظرها در تفسیر شفاعت میان گروههای مختلف فکری ملاحظه می‌شود. بطوری که در تریح تفکر دینی می‌توان موضوع شفاعت را محور سببیت و مشاجرت و گفتگو بدست. از سوی دیگر، حساسیت و ظرفیت موضوع موجب شده است در میان خود شیعیان نیز تعدد و مختلف و گاه متضاد از شفاعت مطرح شود.

نتیجه بیرون تبیین بر موضوع دوره به نظر می‌رسد و گستره آن توجه شده است و حتی در کتب کلامی نیز به بعضی آن پرداخته شده است. تبیین معنای صحیح شفاعت می‌شود و بگونه شفاعت در دیره

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲